

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

ŽIVA GRAMATIKA SAVREMENOG FRANCUSKOG JEZIKA (Marko Papić, *Gramatika francuskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.)

U cjelini posmatrana *Gramatika* Marka Papića, profesora Filološkog fakulteta u Beogradu, predstavlja prvu sistematsku *domaću francusku gramatiku* savremeno koncipiranu koja počiva na čvrstoj i studiozno proučenoj savremenoj lingvističkoj nauci. Oslobođena okvira tradicionalnog metoda, ova *Gramatika*, u stručnom i naučnom pogledu, predstavlja neku vrstu tematske konvergencije između francuskog i srpskohrvatskog jezika. Namijenjena stranicama — govornicima čiji je maternji jezik srpskohrvatski — ona implicitno podrazumijeva kontrastivnu analizu između francuskog i srpskohrvatskog jezika i pruža najcelishodniji put za *učenje* francuskog jezika.

Građa udžbenika strukturisana je kroz sljedeće gramatičke cjeline: 1. Opšta uputstva za izgovor, 2. Osobnosti razgovornog jezika, 3. Struktura proste rečenice, 4. Rod imenica i pridjeva, 5. Množina imenica i pridjeva, 6. Determinanti, 7. Sintaksa članova, 8. Morfologija brojeva, 9. Ekspanzija imeničke grupe, 10. Lične zamjenice, 11. Glagolski oblici, 12. Sintaksa glagolskih oblika, 13. Aspekatski glagoli, 14. Modalni glagoli, 15. Ekspanzija glagolske grupe, 16. Priloške zamjenice, 17. Infinitiv, 18. Infinitivna rečenica, 19. Particip i gerundiv, 20. Inverzija subjekta (tipovi), 21. Unipersonalni glagoli, 22. Unipersonalne konstrukcije, 23. Zamjenice srednjeg roda, 24. Deklarativni modalitet, 25. Interogativni modalitet — direktno pitanje, 26. Interogativni modalitet — indirektno pitanje, 27. Eksklamativni modalitet, 28. Imperativni modalitet, 29. Negacija, 30. Pasiv, 31. Prenominalni glagoli, 32. Naglašavanje rečeničnih dijelova, 33. Spajanje nezavisnih rečenica, 34. Zavisnost rečenica, 35. Polivalentni vezni elementi, 36. Slaganje vremena, 37. Relativne rečenice, 38. Komparativne rečenice, 39. Konstrukcije superlativa, 40. Temporalne rečenice, 41. Upotreba vremena u temporalnim rečenicama, 42. Kauzalne rečenice, 43. Kauzalne konstrukcije, 44. Koncisija i apozicija, 45. Finalne rečenice, 46. Finalne konstrukcije, 47. Konsekutivne rečenice, 48. Konsekutivne konstrukcije sa infinitivom, 49. Hipotetične rečenice, 50. Restrikcija, 51. Glagolska promjena u govornom i pisanom jeziku, 52. Glagolski izrazi, 53. Građenje riječi. Uz to, udžbenik sadrži i: Uvodnu riječ, oznake i skraćenice i terminološka objašnjenja.

Ovako koncipirana gramatička građa — sinteza naučne i didaktičke komponente — rezultat je dugogodišnjeg autorovog naučnog i nastavničkog rada. Naći mjeru i uspostaviti sklad između *nauke o jeziku* i *didaktike jezika*, između naučnog i stručnog čina, nije ni malo lak ni jednostavan posao. Razlog zbog kojeg se potpisnik ovih redova, čija je uža struka oblast nastave francuskog jezika, usuđuje da kaže da *Gramatika* profesora Papića predstavlja prvu »živu«, *didaktičku gramatiku savremenog francuskog jezika*, prvi udžbenik te vrste u nas. Ona govori ne samo o naučnoj i stručnoj obavještenosti dra Papića nego i o širini njegove obavještenosti i o njegovoj kritičkoj sposobnosti da ostane u domenu onoga što je relevantno u francuskoj lingvistici, kao god i lingvistici uopšte, i didaktici jezika. Za razliku od tradicionalnih gramatika, koje najčešće predstavljaju duge popisne liste izuzetaka u jeziku,¹ ova se gramatika s mjerom bavi osnovnim morfosintaksičkim strukturama čije usvajanje vodi ka ovladavanju govornim i govorenim jezikom. Jezički materijal, koji je analiziran stručno, solidno, pregledno sa smislom za pojedinosti i cjelinu, za osnovu ima *standardni* francuski jezik. U vezi s tim autor kaže: »Kao osnovu za izlaganje i analizu uzeli smo *standardni*, opšti jezik. To je onaj jezički model koji je zajednički svim registrima, ni pripadajući posebno ni jednom od njih, i koji se podjednako koristi u govoru i u pisanju«.

U redosljedu stjecanja znanja jednog stranog jezika ne može se više ići starim, uhodanim putovima. Eksplicitna (analitička) gramatika, pomoćno sredstvo za sistematizaciju već ranije stečenog znanja, mora voditi računa o izboru onih gramatičkih struktura koje su najfrekventnije u jeziku, jer je učenje stranog jezika vremenski ograničeno — razlog zbog kojeg *Gramatika* Marka Papića ne sadrži onu građu koja ne pripada živom, savremenom francuskom jeziku. Praktičnim ciljevima i zadacima nastave francuskog jezika — osposobljavanje učenika da se uspješno služe jezikom u procesu usmenog i pismenog komuniciranja — autor je podredio svoju metodologiju rada tako da ova knjiga predstavlja živ oblik jezičkog ponašanja od prve do posljednje stranice. Uz to, treba napomenuti da autor konstantno ima u vidu *govorni* i *pisani* kôd, kao god i činjenicu da je jezik sistem, da je skup podsistema. To za rigidnost pri usvajanju stranog jezika ima ogroman značaj. Gramatička fakta čvrsto su povezana s tim što se, kad god je to potrebno, ukazuje na razlike u sistemu i strukturi francuskog i srpskohrvatskog jezika. Insistira se na onim gramatičkim kategorijama čija pravilna upotreba govori do koje je mjere stranac ovladao francuskim jezikom. Sveobuhvatnost gramatičke građe data je vrlo pregledno i kondenzovano tako da čitalac koji i nema sistematski izgrađeno lingvističko znanje biva osposobljen da priđe određenom gramatičkom problemu na sva tri jezička nivoa: fonetskom, morfološkom i sintaksičkom.

¹ Takva je, na primjer, Grevisova *Gramatika: Le Bon usage*.

Rađena akribično, precizno sa odličnim poznavanjem problema iz domena lingvistike, psiholingvistike, primijenjene lingvistike i didaktike jezika, ova knjiga svojom strukturom jezičkih zakonitosti privlači pažnju i pobuđuje interes. Znalачkim i studioznim izborom jezičkog materijala — primjera za ilustraciju jezičkih zakonitosti — autor je uspio do mjere koja imponuje i koja potpuno ulazi u atmosferu sredine koja se tim jezikom služi, čime se izbjegava svaka opasnost od artificialnosti i arhaičnosti.

Napuštajući tradicionalni metod autor je uspio da određene jezičke zakonitosti, u domenu strukturalne lingvistike, prezentira na sasvim nov, pristupačan i uvjerljiv način. Ovdje se, za razliku od drugih normativnih gramatika pisanih za strance, susreću novine i u pogledu artikulisanja kao god i vizuelnog rasporeda gramatičke građe i isticanja onih gramatičkih problema koji za stranca predstavljaju kamen spoticanja, odnosno onih gramatičkih kategorija koje on ne nosi u svom jezičkom osjećanju, nego ih mora upotrebom asimilirati. Pri tom, autor ima na umu da je čovjek uvijek vezan za osnovni kôd materijeg jezika i da se teško može oteti dojmu da ne upoređuje. On iz obilja gramatičke građe u prvi plan stavlja one probleme koji su zaista problemi, a koje tradicionalne gramatike ne obrađuju ili, ukoliko ih obrađuju, samo se djelomično, i to uvijek u sklopu nekog drugog jezičkog pitanja, zadržavaju na njima. I odličan poznavalac francuskog jezika, kad dođe u dodir sa ovom knjigom, biće impresioniran teorijski izgrađenim metodom i neće se složiti sa ocjenom J. Ch. Chevaliera da »... gramatika, onakva kakva je prije mnogo vjekova stvarana i uokvirena u vrste riječi, i danas nosi zakone po kojima jezik funkcioniše«.² Dovoljno je pogledati samo neke odjeljke ovog udžbenika i uvjeriti se da je autor ostvario uspješnu sintezu teorijskog lingvističkog sistema i novog metoda, gdje nema mjesta improvizaciji i slučajnosti. Drugim riječima, knjiga predstavlja organizovan pristup učenju francuskog jezika. Sistematizovana gramatička građa pružena s mjerom i znalачki i to u dvama vidovima: gramatičko-logičkom i didaktičkom, impresioniraće čak i onog čitaoca koji godinama poučava francuski jezik. U razumnim granicama, vremenskim i prostornim, prezentirane su, stručno i uvjerljivo, one zakonitosti francuskog jezika koje nužno podrazumijevaju kognitivnu komponentu. Tako, na primjer, *restrikcija* (str 246), koja na komunikativnom planu realizacije predstavlja frekventan jezički čin, protumačena je stručno, pregledno i kondenzovano. Autor govori o *apsolutnoj* i *ograničenoj restrikciji* kao i o *restrikciji u prostoj* i *zavisnoj rečenici*. Na ovako sistematizovanu kategoriju restrikcije nismo naišli ni u jednoj francuskoj gramatici. Ovo je samo jedan primjer sveobuhvatnosti, kondenzovane gramatičke građe

Od opštefonetskog pristupa, na početku same knjige, pa sve do sintaksičkih opisa i glagolske promjene u pisanom i govornom jeziku

² *Quelle grammaire enseigner?*, in »Le Français dans le monde«, № 55, Paris, 1968, 21.

prisutna je stručna i naučna obaviještenost autora. Kao važnu valja istaći činjenicu da se ovdje *glagolima*, odnosno glagolskoj promjeni prilazi na način koji ne poznaju normativne gramatike francuskog jezika. Naime, autor sve francuske glagole svrstava u sljedeće fonetske strukture:

- 1) Osnova + multi nastavak u jednini prezenta indikativa.
- 2) Osnova + multi nastavak u ostalim oblicima.
- 3) Osnova + vokalski nastavak.
- 4) Osnova + nastavak na [j]
- 5) Osnova + nastavak na [r]

Ovakav pristup francuskim glagolima ima veliki značaj u učenju jezika ako se ima u vidu samo činjenica da francuska lingvistika poznaje više knjiga napisanih o *nepravilnim* glagolima koje su učenicima godinama učili napamet. Prema šemi profesora Papića samo 9 glagola treba smatrati nepravilnim: »Od oko 8000 francuskih glagola skoro svi (bez jednog promišla) grade svoje oblike u okviru pet navedenih fonetskih struktura, formirajući pri tom, dve, tri ili četiri osnove. (...) Svi oni, bez obzira na broj osnova, mogu se smatrati pravilnim, normalnim glagolima: njihove osnove (kako fonetske tako i ortografske) ne variraju u okviru jednog tipa nastavka. — Neznatan broj glagola (ukupno 9) ne uklapaju se potpuno u date sheme, pošto im pojedine osnove variraju na istom tipu nastavka, i zato samo njih treba smatrati nepravilnim. To su: être, avoir, savoir, pouvoir, faire, aller, vouloir, valoir, idire« (str. 250).

U cjelini posmatrana *Gramatika* Marka Papića, poput Martineovog *funktionalističkog pristupa jeziku*,³ predstavlja most između tradicionalne i moderne lingvistike. Ovdje se ne daje prednost formalnoj strani jezika kao god ni onoj Brinoovoj šemi: »pensée — langue«, već se stoji na stanovištu da formalna i logička komponenta jezika djeluju solidarno pri interpretaciji jezičkih činjenica.

Naviklim na tradicionalnu terminologiju, na prvi pogled učiniće nam se da autor uvodi mnogo novih termina. Međutim, on i to čini s mjerom, iz naučnih i didaktičkih razloga, pri čemu svaki novi termin opisuje i definiše kao na primjer: *epicenum* — riječ koja vrijedi za oba roda, muški i ženski; *referencijal* — cjelina koja se posmatra, širina polja svijesti u datoj situaciji; *forkluziv* — drugi dio negacije itd. Kako je pitanje terminologije, u neku ruku, pitanje odnosa suštine i forme i kako autor ostaje u domenu moderne francuske lingvistike, smatramo da uvođenje novih termina u potpunosti odgovara ovako koncipiranoj gramatičkoj građi.

Knjiga će odlično doći svakom onome koji želi da uči ili da produbljuje svoje znanje francuskog jezika, a na prvom mjestu *srednjoškolicima* i *studentima francuskog jezika*.

Vlado Sučić

³ Uporediti: A. Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1970, ili neko drugo izdanje.